

Turkish Journal of Shiite Studies

ISSN: 2687-1882

Cilt / Volume: 3

Sayı / Issue: 2

Aralık / December 2021

Ziya Şen. Şîa'nın Kur'ân Tarihine ve Kıraatlere Bakışı. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013.

Ziya Şen. The Shia's View on the History of the Qur'an and the Recitations. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013.

Değerlendiren / Reviewed by

Ali Haydar ÖKSÜZ

Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kur'ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim
Dalı

Res. Assistant., Van Yuzuncu Yil University Faculty of Theology, Department of Quran Reading and
Recitation Science, Van / Turkey

ahaydaroksuz@yyu.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-3821-5085>

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Type: Kitap İncelemesi/ Book Review

Geliş Tarihi / Date Received: 13.10.2021

Kabul Tarihi / Date Accepted: 20.12.2021

Yayın Tarihi /Date Published: 31.12.2021

Atıf/Citation: Öksüz, Ali Haydar. "Ziya Şen. Şîa'nın Kur'ân Tarihine ve Kıraatlere Bakışı. İstanbul: Düşün
Yayıncılık, 2013." *Turkish Journal of Shiite Studies* 3/2 (Aralık 2021): 227-232.

İntihal: Bu makale, Turnitin yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir. Plagiarism: This article has
been scanned by Turnitin. No plagiarism detected.

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/siader> mailto: turkishshiiestudies@gmail.com

Abstract

The issue of Qur'anic History and Recitations is one of the remarkable and important subjects in Islamic sciences. The History of the Qur'an and Recitations, which have an important place in the tradition of Ahl as-Sunnah since the first periods, have also been interpreted in terms of Shia thought and the approaches of Shia to these issues have been made the subject of research. The study titled *Shia's Perspective on Recitations and the History of the Qur'an*, Assoc. Dr. It is the book form of the associate professorship study prepared by Ziya ŞEN. In his work, Şen tried to reveal how Shia approached the Qur'anic History, recitations and the issue of seven letters. The work consists of an introduction, two main parts and a conclusion, and it has a total of 339 pages. Our study is an introduction and evaluation on this work.

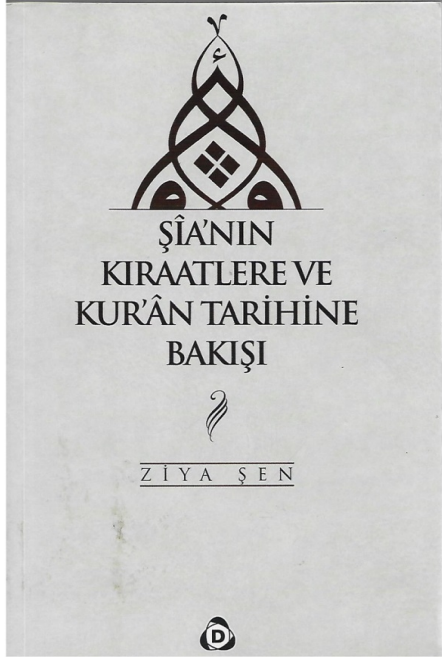
Keywords: Tafsir, Shia, Qur'anic History, Recitation, Seven Letters.

Öz

Kur'ân Tarihi ve Kıraatler meselesi, İslâmî ilimlerin içerisinde yer alan dikkat çekici ve önemli konulardandır. Özellikle Ehl-i Sünnet geleneği içerisinde ilk dönemlerden itibaren önemli bir yer tutan Kur'ân tarihi ve kıraatler, Şîa düşüncesi açısından da anlamlandırılmış ve Şîa'nın bu konulara yaklaşımları araştırma konusu yapılmıştır. *Şîa'nın Kıraatlere ve Kur'ân Tarihine Bakışı* isimli çalışma, Doç. Dr. Ziya ŞEN tarafından hazırlanan doçentlik çalışmasının kitap haline getirilmiş şeklidir. Şen, eserinde Şîa'nın Kur'ân Tarihine, kıraatlere ve yedi harf meselesine nasıl yaklaştığını ortaya koymaya çalışmıştır. Eser giriş, iki ana bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır ve toplamda 339 sayfadır. Çalışmamız, bu eser üzerine bir tanıtım ve değerlendirme niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şîa, Kur'ân Tarihi, Kıraat, Yedi Harf.

Giriş

Kur'ân tarihi ve kıraatler konusu, Kur'ân ilimleri içerisinde tarih boyunca birçok açıdan araştırma konusu yapılan ve incelenen, Kur'ân ilimlerinin önemli konularından birisidir. Daha çok Sünnî âlimler ve Ehl-i Sünnet açısından incelenen bu konuların, Şîa açısından incelenmesi ve Şîa taraftarlarının bu konulara bakış açılarının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla, mezhepler tarihinin araştırma alanlarından birisi de Kur'ân tarihi ve kıraatler konusunda mezheplerin bakış açılarını

ortaya koyabilmektir. Bu bağlamda ele almaya çalıştığımız, Ziya Şen tarafından hazırlanan *Şîa'nın Kıraatlere ve Kur'ân Tarihine Bakışı* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2013) isimli eser, Şîa-Kur'ân tarihi- Kıraat ekseninde ortaya konan bir çalışmanın kitap haline getirilmiş şeklidir.

Ziya Şen tarafından kaleme alınan bu eser giriş, iki bölüm, sonuç ve bibliyografya kısmından ibaret olup, toplamda 339 sayfadan oluşmaktadır. Eserin giriş kısmında Şîa'nın ortaya çıkışı ve kolları hakkında genel bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, Şîa'nın Kur'ân tarihiyle ilgili kaynaklarının neler olduğu ve Şîa ile ilgili Türkiye'de ne gibi çalışmaların yapıldığı ele alınmaktadır. Bu bağlamda, Şîa'nın tefsir mukaddimeleri, hadis kaynakları ve Şîa içerisinde yapılmış olan Kur'ân tarihi ve kıraatlerle ilgili müstakil çalışmalarda konuların nasıl geçtiği ortaya konmaya çalışılmaktadır. Aynı zamanda, Türkiye'de yapılmış olan kitap, makale ve tez çalışmalarını kapsayan bir literatür bilgisi verilmektedir. Birinci bölüm, Ahruf-u Seb'a ve Kıraatler konusunun Sünnî ve Şîî düşünce eksenli olarak detaylıca incelendiği bölümdür. İkinci bölümde ise Kur'ân tarihi konusuna Şîa'nın nasıl baktığı izah edilmeye çalışılmıştır. Araştırma boyunca elde edilen ve değerlendirilen konular, çalışmanın sonuç kısmında sistematik bir şekilde dile getirilmiştir.

Şîa'nın Kıraatlere ve Kur'ân Tarihine Bakışı isimli bu kitap, İslâm düşüncesinde önemli bir yere sahip olan Şîa'nın, yedi harf, Kur'ân tarihi ve kıraatler konularına nasıl yaklaştığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Şîa, dinî olmaktan daha ziyade siyasî bir mezhep olarak ortaya çıkmakla birlikte Şîî düşünce de bu zemin üzerine kurulmaktadır. Ayrıca, Kur'ân tarihi ve kıraatler konusu da tarih boyunca karmaşık bir yapıya sahip olmuştur. Bu nedenle, yazarın da ifade ettiği gibi, hem Şîa'nın düşünce

yapısı hem de Kur'ân tarihi ve kıraatler meselesinin yapısı, Şîa açısından bu konuların ne denli karmaşık bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çalışmanın hedefini, Kur'ân tarihi ve kıraatler konusunu, Ehl-i Sünnet ve Şîa ekseninde karşılaştırmalı olarak ortaya koymak ve buradan hareketle Şîa'nın bu konularla ilgili görüşlerinin temelinde hangi tezlerin var olduğunu açığa kavuşturmak olarak ifade edebiliriz.

Eserin önsöz kısmında yazar (s. 11-14), çalışmanın amacı ve zorlukları ile birlikte çalışma içerisinde hangi konuların yer aldığına kısaca değinmektedir. Yazar, doktora çalışması esnasında yedi harf, kıraatler ve Kur'ân tarihi konularına Şîa'nın nasıl yaklaştığı mevzusunun bir sorun olarak karşısına çıktığını ve bu sebeple böyle bir çalışma yapmaya karar verdiğini belirtmektedir. Ayrıca bu çalışmanın hem konu hem de Şîa mezhebi açısından çeşitli zorluklarının var olduğunu ifade etmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması açısından bazı yerlerde Ehl-i Sünnet ve Şîa eksenli karşılaştırmalı bir metot izleyeceğini söyleyen yazar, ayrıca genellikle İmâmiyye Şîa'sı ifadesini kullandığını ve burada görüşlerini ortaya koyacağı kesimin İmâmiyye Şîa'sı olduğunu açıkça belirtmektedir. Bununla birlikte, karşılaştırmalı olarak işlediği konularda objektif bir bakış açısı ortaya koymaya çalıştığını ve mezhep görüşlerini belirttiği yerlerde tarafsız olarak delilleriyle birlikte aktarıp, her iki tarafa da eşit mesafede yaklaştığını söylemektedir.

Giriş bölümü (s. 17-70), çalışmaya bir temel oluşturmak amacıyla Şîa ve bu alanda yapılmış olan bazı çalışmalarla ilgili kısa bilgilerden oluşmaktadır. Yazar bu bölümde öncelikle Şîa'nın ortaya çıkışı, tarihî süreçte gelişimi ve çeşitli kollara ayrılmasıyla ilgili bilgiler vermiştir. Bu konuların ziyadesiyle mezhepler tarihi alanıyla ilgili olmasından dolayı fazla detaya girmediğini ifade etmektedir. Bunun akabinde, okuyucuya bir ön bilgi sunmak açısından Şîa'nın Kur'ân tarihiyle ilgili kaynaklarının neler olduğunu ve bu alanda Türkiye'de ne gibi çalışmaların yapıldığını bu bölüm içerisinde ele almaya çalışmaktadır.

Birinci bölüm (s. 71-192), yazarın çalışmanın bel kemiğini oluşturduğunu söylediği önemli bir bölümdür. Bu bölüm, Ahruf-u Seb'a ve Kıraatler konusuna ayrılmıştır. Burada ilk olarak yazar, Ahruf-u Seb'a başlığı altında bu kavramın ne anlam ifade ettiği, Şîî ve Sünnî hadis kaynaklarında kavramın ne şekilde yer aldığı ve Şîa'nın yedi harf konusundaki görüşünün ne olduğu gibi konuları ortaya koymaktadır. Şîî ve Sünnî kaynaklardaki yedi harfle ilgili hadisleri aktaran yazar, bu hadislerin tahlil ve tenkidini de yapmaktadır. Daha sonra Ehl-i Sünnet âlimlerinin yedi harfle ilgili hadislerin sıhhati konusunda ittifak halinde olduklarını belirtmektedir. Şîî âlimler açısından ise yedi harfle ilgili hadislerin zayıf görüldüğünü veya kabul edilmediğini, bu açıdan Şîa içerisinde yedi harfle ilgili makul bir görüşün bulunmadığını ifade etmektedir. Buradan hareketle, Şîî düşüncede Kur'ân'ın tek harf üzere indirildiği görüşünün hâkim olduğunu belirtmektedir.

Birinci bölüm içerisinde ele alınan diğer bir konu kıraatler konusudur. Yazar, bu başlık içerisinde öncelikle kıraatlerin ortaya çıkışını ve kıraat çeşitlerini anlattıktan sonra, Sünnî ve Şîî görüşler çerçevesinde sahih kıraatin şartlarını izah etmeye

çalışmaktadır. Burada, Sünnî görüşe göre sahih kıraatin şartlarını sahih bir senedin olması, Arap dili kurallarına uygun olması ve Hz. Osman dönemi mushafına mutabık bulunması olarak açıklamaktadır (s. 143). Şîa'da ise okuyuşun tevatüren nakledilmesi, Arap dilindeki en yaygın kullanıma uyması ve okuyuşun kesin bir delil ile çelişmemesi gibi kuralların sahih kıraatler için ileri sürülen şartlardan olduğunu ifade etmektedir (s. 152). Kıraatlerin kaynağı ve mütevatir oluşuyla ilgili de görüşleri aktaran Şen, Şîa içerisinde bazı âlimlerin, kıraatlerin aynen Kur'ân gibi mütevatir olduklarını söylediklerini belirtmektedir. Ayrıca, kıraatlerin kurrâdan itibaren mütevatir olarak nakledildiği ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile sahâbe döneminde âhad haber kapsamında oldukları görüşünden bahsetmektedir. Bu bölümde yazar, Şîa'ya göre yedi kıraat olarak kabul edilen okuyuşlardan herhangi biriyle okumanın şart olmadığını ve genelin kıraatiyle okunabileceğini belirtmektedir. Bununla birlikte, Âsım'ın râvisi Hafs'ın kıraatinin Hz. Ali (r.a.)'ye dayanması sebebiyle bu kıraatin Şîa içerisinde tercih edilen kıraat olduğunu ifade etmektedir.

Birinci bölümde yer alan önemli konulardan birisi de kıraatlerin hüccet olup olmadığı meselesidir. Şen, bazı âlimlerin kıraatlerin dinde hüccet olarak kabul edileceği görüşünü benimsediklerini söylemektedir. Bu konuyla ilgili bir örnek vererek, bu örnek üzerinden kelimenin değişik okunması sonucu oluşan Hanefî, Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezheplerindeki farklı görüş ve uygulamaları açıklamaktadır. Şîa'da ise kıraatlerin hüccet olarak kabul edilmediği ve şer'î bir hükme kıraatlerin delil olamayacağı görüşünün olduğunu söylemektedir. Buna neden olarak da kurrânın rivayetinde yanlış yapabilme ve karıştırma imkânının bulunmasını, bununla birlikte kurrâya uymanın gerekliliğini ortaya koyacak bir delilin de var olmadığını belirtmektedir. Nihayetinde yazar, kıraatlerin İslâm ümmeti için bir kolaylık ve zenginlik olduğunu ve kıraatlerin iyi değerlendirilip araştırıldıktan sonra delil olarak kullanılabileceğini belirterek, bu konudaki görüşünü ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü (s. 193-305), Kur'ân tarihine ayrılmıştır. Bu bölümde yazar, öncelikle Şîa'nın Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Kur'ân tarihine bakışını aktararak, Şîa âlimlerinin Kur'ân'ın tamamının Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde bir araya getirildiğini söylediklerini belirtmektedir. Ayrıca, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra Kur'ân-ı ilk toplayan kişinin Hz. Ali (r.a.) olduğuna dair görüşlerini de ifade etmektedir. Daha sonra, Kur'ân tarihiyle ilgili olarak Hulefâ-i Râşidîn dönemine geçmektedir. Burada yazar, Şîa'nın Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Kur'ân toplanırken, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evindeki Kur'ân nüshasının esas alındığı görüşünü savunduklarını söylemektedir. Ayrıca Şîa'nın Hz. Osman (r.a.) dönemindeki Kur'ân istinsahında yanlışlıklar yapıldığını savunduklarını belirtmektedir. Son olarak Hz. Ali (r.a.) dönemine değinen yazar, Şîa içerisinde Hz. Ali (r.a.)'ye nisbet edilen bir mushafın varlığının kabul edildiğini belirterek, bu mushafın özelliklerinden, akıbetinden ve mushafın tahrif edilmesi iddiasından bahsetmektedir. Yazarın bu mushafa ilgili kendi kanaati ise mushafın Hz. Osman (r.a.) döneminden sonra muhtemelen ortadan kaldırıldığı yönündedir.

İkinci bölüm içerisinde Emevîler dönemindeki Kur'ân tarihiyle ilgili olayları da konu edinen Şen, burada Kur'ân'ın noktalama ve harekeleme işleminin mahiyetinden

bahsetmekte ve Kur'ân'ın bu açıdan süreç içerisinde gelişerek hicri ikinci ve üçüncü yüzyılda son halini aldığını belirtmektedir. Ayrıca, Şîa'nın özel mushaflara bakışını Übey b. Kâ'b ve İbn Mes'ûd mushafları örnekleriyle anlatarak, bu mushaflardan günümüze ulaşan olmadığı için haklarında söylenenlerin tahminden öteye geçemeyeceğini ifade etmektedir.

İkinci bölümün son kısmında yazar ilk olarak Şîî âlimlerin Kur'ân'a dair zâhirî ve bâtinî yaklaşımlarının olduğu konusuna değinmektedir. Şîa'nın çeşitli hadis rivayetlerinden yola çıkarak Kur'ân'ın iki yönü olduğunu savunduklarını söyleyerek, bunun aslında hem Sünnî hem de Şîî kesimde karşılığının olduğunu belirtmektedir. Yazarın ikinci olarak değindiği konu ise Kur'ân'ın tahrifi meselesidir. Burada tahrifin anlamını, çeşitlerini, tahrifi kabul veya reddedenlerin görüşlerini gerekçeleriyle birlikte sunmakta ve her iki kesimin de bu konuda yaptıkları çalışmaları aktarmaktadır. Tahrifle ilgili iddiaların hem Sünnî hem de Şîî kaynaklarda bulunduğuna işaret eden yazar, buna rağmen, Kur'ân'da tahrif olduğunu savunan kesimin yalnızca Şîa olduğuna dair bir yaygın kanaatin bulunduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, hem Sünnî hem de Şîî kesimde bu tahrif iddialarının bir anlam ifade etmediğinin vurgulanması gerektiğini savunarak, bu şekilde nesiller boyunca var olan Sünnî-Şîî arasındaki gerginliğin engellenmesi gerektiği düşüncesini ifade etmektedir.

Sonuç bölümü (s. 307-321), çalışma boyunca elde edilen bilgilerin ve yapılan tespitlerin sistematik bir sırayla okuyucuya aktarıldığı bölümdür. Bu bölüm içerisinde yazar, çalışma içerisinde geçen her konunun ve meselenin sonucunu değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Kur'ân'ın yedi harf üzere indirildiği görüşünün Şîa tarafından kabul edilmediğini, çünkü bu görüşün güvenilir bir kaynağının olmadığını söylemektedir. Yazara göre Şîa, kıraatler konusunda tevatürü kabul etmemektedir. Herhangi bir delil olmadığından dolayı kıraatlerin tevatür olarak değil, kişisel tercih ve okumalar sonucu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e isnad edildiği görüşünü benimsemektedirler. Kur'ân tarihi konusunda ise Şîa, şuan mevcut halde bulunan Kur'ân'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında cem edildiğini savunmakta ve Hz. Osman döneminde yapılan istinsah işleminin de hatalı olduğu görüşünü benimsemektedir.

Şîa'nın Kıraatlere ve Kur'ân Tarihine Bakışı isimli bu çalışma, Şîa'nın Kur'ân tarihi ve kıraatler konusuna yaklaşımını detaylı bir şekilde ele alan önemli bir eserdir. Konuların bütün yönleriyle ele alınması, hem Sünnî hem de Şîî gelenek açısından incelemeye tabi tutulması ve gerektiğinde konularla ilgili karşılaştırmalı bilgilerin verilmesi, konuların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamakta ve bu eserin önemli ve ciddi bir çalışmanın mahsulü olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Şîa ve kıraatler konusunda çok fazla çalışmanın olmaması da bu çalışmanın önemini bir kat daha artırmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın hem kıraat alanına önemli bir katkı sağlayacak hem de bu alanda çalışma yapacak kimselere yol gösterici olabilecek nitelikte sistematik bir başvuru kaynağı olduğunu söyleyebiliriz.